

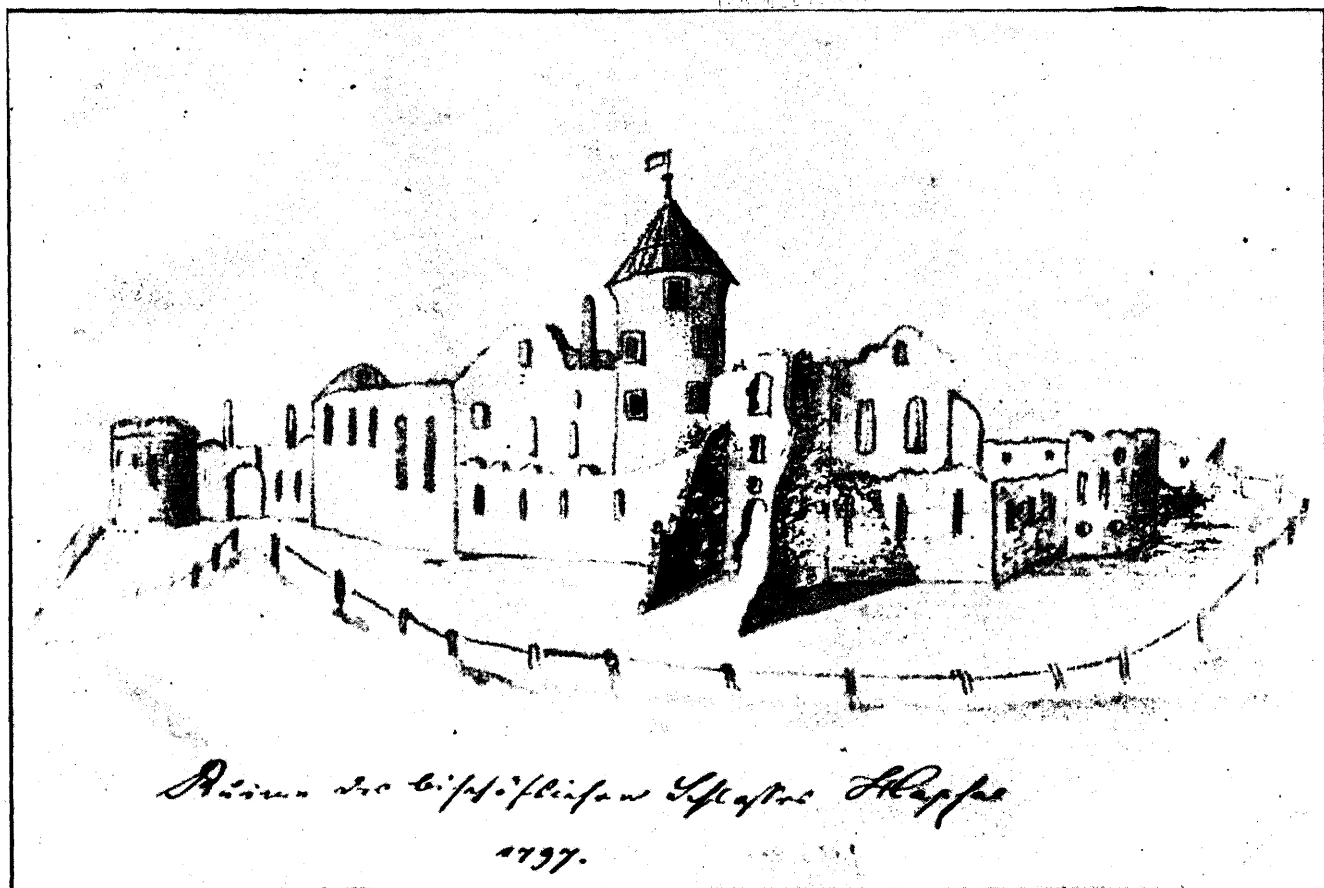

RONOR

2 / 1990

EESTIROOTSLASTE
KULTUURI
SELTS

SAMFUNDET FÖR
ESTLANDSSVENSK
KULTUR

Vaade Haapsalu linnuse varemetele 1797.
J.C.E. Ungern-Sternbergi joonis
ajalooarhiivis Riias.
Publitseeritakse esmakordselt!

Vy över Hapsals slottsruiner från 1797.
Teckningen av J.C.E. Ungern-Sternberg
fanns i Rigas historiska arkiv
och publiceras här första gången!

HAAPSALU NII NAGU VANASTI. REIS KOJU

Tiia Derblom-Anderson

Kes on näinud Ilon Wiklandi väikelinnaidülle Astrid Lindgreni raamatuis, võivad endale ette kujutada, milline näeb välja Haapsalu.

See on ju Haapsalu, mida ta joonistab. Siin elas ta lapsena. Ja siin olen sündinud ka mina, väikese lapsena läksin ma Eestist sel suurel äraminekul 1944.

Eestirootslased ütlesid Häschel või Häschol, see oli eesti-rootsi alade keskus. Lahe tümber olid Noarootsi poolsaar, Vormsi, Osmussaar. Siin asutati 30-aastail rootsi gümnaasium, teine tähtis rootsikeelne kultuuriasutus peale rahvaulikooli endises Pürksi mõisas Noarootsis. (...)

Eluaeg olen ma kuulnud jutte Haapsalust, mille elanikud me enne põgenemist olime. Mida võiksime seal nüüd näha? Jaa, sedasama väikelinnaidüllil, mis meist maha jäi, seda saime näha. Ainult veidi räsitud ja väsinud.

Linnastüdames pole midagi juhtunud, igal juhul õige vähe. Ei headel ega halbadel aegadel, kogu selle 45 aasta jooksul. Need pisikesed majad olid alles, pojengid õitsesid aedades, kino oli alles, poiste vanad koolimajad, saun, meie vana elumaja. Sanatoorium, kuursaal, haigla, ei ole mina õige inimene seda kõike üles lugema. (...)

Haapsalu oli oma hiilgeaegadel vaikne puhkeparadiis Läänemere ääres. Madalas lahes oli soe vesi, õhk oli osoonist rikas, eemal olid valged rannad. Siia reisis sajandivahetusel tsaariperikond, et end kosutada. Kuulus pikk perroon õudselt lagunenud raudtejaamas on ikka alles. Ja ka tsaariperikonna suvituspaik, kahekordne puumaja väikese platsi ääres piiskopilinnuse varjus.

Siia reisisid ka paljud rootslased sõdadevahelisel ajal, kui maa paar aastakümnet vaba oli. Meie seevastu reisisime siit ära ja tulime pärast 45 aastat tagasi. Ja kõik oli nii, nagu sellisel reisisil olema peab: kas mäletad, ja seal, ja tead sa, ja mõtle vaid ...

Keset seda lehvivat idüllil seisab ikka piiskopilinnus. Siin näitas end kuuvalgetel augustiöödel kohalesõitnutele Valge Daam. Nüüd tehakse lossikirik jälle korda, ka kõik varemed vaadatakse üle.

Ja meie, kel siit omad mälestused on, ütleme - siin võiks ju elada! Üks väike unistuste linn kindlusega keskel, ja igal pool on vesi. Kui vaid ajad oleks teistsugused.

Ajalehest "Uppsala Nya Tidning" nr. 155 8.juulil 1989.a.

HAPSAL SOM FÖRR I TIDEN. RESAN HEM

av Tiia Derblom-Anderson

Alla som har sett Ilon Wiklands småstadsidyller i Astrid Lindgrens böcker kan kanske föreställa sig Hapsal; Haapsalu, som heter på estniska.

Det är nämligen Hapsal hon ritar, här bodde hon som barn. Och här föddes jag, ett småbarn när vi lämnade Estland vid det stora uppbrottet 1944.

Estlandssvenskarna sa Häschel, eller Häschol och detta var centrum i Estlands svenskbygd. Utanför viken låg Nucköhalvön, Ormsö Odinsholm. Här grundades ett svenskt gymnasium på 30-talet, den andra viktiga svenskspråkiga kulturinrättningen efter folkhögskolan på den före detta herrgården Birkas mitt på Nuckö. (...)

I hela mitt liv har jag levt med berättelser om Hapsal, vi var stadsbor före överflyttningen. Vad skulle vi få se! Jo, samma småstadsidyll som vi lämnade, det var vad vi fick se. Bara skamfilad, trött. I stadskärnan hade inget hänt, eller i varje fall väldigt lite. På gott och ont, under loppet av 45 år. De små, små husen stod kvar, pionerna blommade i trädgårdarna, bion var kvar, pojarnas gamla skolor, bastun, våra gamla bostadshus. Sanatoriet, kuranstalten, sjukhuset, sånt jag inte är människa att räkna upp. (...)

Hapsal var under sin gamla dagar en stilla semesteridyll vid randen av Östersjön. I den grunda viken var vattnet varmt, luften var ozonrik, utanför fanns de vita stränderna. Hit reste vid sekelsiftet tsarfamiljen för att rekreera sig.

Om det bär den berömda långa perrongen den kusligt förfallna stationen fortfarande vittnesbörd. Och det gör även tsarfamiljens sommarviste, ett tvåvåningsträhus, vid ett litet torg och i skuggan av den gamla biskopsborgen.

Hit reste också många svenskar under mellankrigstiden då landet under några årtionden var fritt.

Vi däremot reste därifrån och kom tillbaka efter 45 år. Och så var det som det skulle vara på en resa som den här: Minns du, och där, och vet du och tänk ...

Mitt i den flagnade idyllen står biskopsborgen kvar. Här visade sig vita frun för besökarna under månljusa augustinätter. Nu rustas slottskapellet, hela ruinen ses över.

Och vi som hade egna minnen, vi sa att här kan man ju bo! En liten drömstad med en borg i mitten, och överallt vatten. Om tiderna bara varit annorlunda.

Ur Uppsala Nya Tidning nr.155 / 8 juli 1989

HAAPSALU LINNA TEKKEST JA ARENGUST

Ervin-Johan Sedman

**Haapsalu tekkimine XIII sajandil
Linna arengu I periood aastani 1383**

Linnade tekke ja arengu peategur - kaubanduse areng - oli muistse iseseisvusaja lõpuks jõudnud tasemeni, mis võimaldas kõikide Eesti keskaegsete linnade esilekerkimist juba XIII sajandil pärast maad laastanud vallutussõja lõppu. Erandiks polnud ka Haapsalu.

Sakslaste poolt vallutatud Läänemaa allutati Riia peapiiskopile, kes 1228. aastal moodustas Saaremaast, Läänemaast, Hiiumaast ja reast väiksematest saartest Saare-Lääne piiskopkonna. Haapsalu rajamiseks loetakse XIII sajandi kuuekümnendaid aastaid, mil Saare-Lääne piiskopkonna keskuse loomiskatsed olid nii Lihulas kui ka Vana-Pärnus nurjunud. Teatavasti purustasid leedulased Vana-Pärnu aastal 1263. Asudes piiskopkonna keskosas, eemal vaenulikest Ordu ja Taani valdustest, omas Haapsalu saarte ja holmidega varjatud viikides (lahed) häid sadamakohti ühenduse pidamiseks saartel paiknevate maavaldustega ja piiskopliku Riiaga. Tihe side Riiaga omas määrava tähenduse Haapsalu ehtusloole, kuna sealt saabuvad ehitusmeistrid töid endaga kaasa ka ehituslikke traditsioone. Ilmseid Riia mõjusid on tunda näit. Haapsalu toomkiriku arhitektuuris.

Enam-vähem linna formeerumise ajal koondus Haapsalu lahke suudmealale kohalike valitsejate ilmsel soosingul neutraalne rootslaste koloonia, mis pidurdas siinsetes kitsastes lahesoppides seni levinud mereröövi. Nähtavasti saadi uustulnukailt arenevale linnale peatoiduse lisa, mida suhteliselt kasinalt toodeti seni asustatud naaberkihelkonnas Ridalas.

XIV sajandi kaheksakümnendate aastateni koosnes Haapsalu vallikraaviga piiratud kastellikujulisest linnusest ja selle põhjaküljel turuplatsi ümbruse suhteliselt kõrgel Hapsalla neemikul (1279 - Hapsalla, 1284 - Hapusella, 1293 - Hapsell, 1294 - Haepsel) üldjoontes geomeetrilisele skeemile ülesehitatud asulast, millele aastal 1279 anti Riia ja 1294 Haapsalu linnaõigused ning aastal 1323 määrati kindlaks sarase piirid. Kõrvalpõike-na olgu märgitud, et 1294.a. linnaõiguses on esmakordselt mainitud ümbruskonna rootslasi, kellele anti luba Haapsalu lähel kalu püüda. Nii linnusel kui ka linnal olid omad sadamakohad. Ägedate sisetülide käigus 1383. aastal sai linn tugevasti kannatada. Tollest vanimast Haapsalu arenguperioodist on tänaseni säilinud esmajoones toomkirik ja linnusevaremed, põhiline tänavatevõrk (Jaani, Kooli, Suur- ja Väike-Mere, Saksa (nütüd Linda) tänavad) ning vana turuäljak raekoja esise pargi kohal.

Haapsalu linna arengu II periood 1385-1560

Linna taassünd algab piiskopkonna ja ordu vahelise rahu ajutisest taastamisest aastal 1385 ning uus tõusude-mõõnaderohke areng kestab aastani 1560, mil Haapsalu vaenutegevuse käigus

HAPSAL STADS UPPKOMST OCH UTVECKLING

av Ervin-Johan Sedman

**Uppkomst av Hapsal på 1260-talet
Stadens första utvecklingsperiod (fram till år 1383)**

Den viktigaste faktorn för städernas uppkomst och utveckling - handeln - hade i slutet av den forna självständighetsperioden uppnått en nivå, som möjliggjorde en snabb utveckling redan på 1200-talet, strax efter att det förödande erövringskriget upphört av alla estriska medeltida städer. Detta gäller även Hapsal.

Västra Estland, erövrat av tyskar, hörde under Rigas ärkebiskops styre, som år 1228 bildade Ösel-Viks biskopsdöme, där Ösel, Dagö och Västra Estland ingick.

Hapsal grundades på 1260-talet, då man redan hade misslyckats i försök att anlägga ett centrum för biskopsdömet i Leal och Gamla-Pärnu. Som bekant ödelade litauer Gamla-Pärnu år 1263. Hapsal låg i centrum av biskopsdömet, men relativt långt ifrån Estlands andra delar, vilka ägdes av Tyska Orden och danskar, hade bra naturliga förutsättningar för att upprätthålla kontakt med öarna och Riga. Täta förbindelser med Riga spelade en viktig roll i Hapsals utveckling, i synnerhet när det gäller arkitektur - byggnadsmaterial och byggmästare, som kom från Riga satte sin prägel på stadens arkitektoniska utseende. Exempelvis har Hapsal Domkyrka flera tecken, som tyder på inflytande från Riga.

Ungefär samtidigt, som staden Hapsal grundades, bildades bosättningar med svenskt ursprung i trakterna kring Hapsalbukten mynning, vilket blev ett hinder för sjörövers verksamhet. Dessa svenskar producerade även mat för den snabbt växande stabsbefolkningen, tidigare kom maten huvudsakligen från Ridala socken öster om Hapsal och det kunde inte täcka stadens behov.

På 1380-talet var Hapsal en kastellformad fästning omringad av vallgraven, med marknadplats på fästningens norra sida på en höjd, som hette Hapsalla (1279), Hapusella (1284), Hapsell (1293), Haepsel (1294). Marknadsplatsen låg i centrum av ett samhälle, som 1279 fick privilegiebrev från Riga och blev 1294 erkänt som en självständig stad. 1323 fastställdes stadens gränser. Här bör också tilläggas att trakten svenskar omnämndes för första gången 1294, vilka då fick sina fiskerättigheter i Hapsalbukten. Både fästningen och staden hade sina egna hamnplatser. Staden blev illa åtgången i inbördes fientligheter 1383. Från detta tidiga skede i Hapsals utveckling finns domkyrkan bevarad, ruiner av fästningen, en del av gatunätet i stadskärnan (Jaani, Kooli, Suur- och Väike-Mere, Saksa (f.n. Linda) samt den gamla handelsplatsen.

Stadens andra utvecklingsperiod (1385-1560)

Återuppbyggnaden av staden började efter fredsslutet mellan Tyska Orden och biskopsdömet 1385 och den mer eller mindre stabila utvecklingsperioden varade till 1560, då Hapsal åter blev

taas põhjalikult rüüstatakse. Nimetatud ajavahemikul toimus nii linnuse kui ka linna kaitsevõime tunduv täiustamine. Linnus sai oma tänaseni säilinud põhigabariidid, linn laienes lääne suunas ja talle kavandati viie värava ja kinnise kontuuriga kaitsemüür. Tõenäoliselt aga jäid linna kaitseehitused lõplikult välja ehitamata.

Läänepoolsemas linnaosas ei esine selgeid ristsirgeid tänavate-kvartalite kombinatsioone: linnaplaani näiva juhuslikkuse on tekitanud looduslik rannajoon, pinnareljeef, linnuse suhtasend, varasem linnaosa ning sealt väljuvad teed. Linna tekkis juurde kaks väljakut: Suur-Merevärava esine kalaturg (rahvasuus nn. Viieristi) ja Karja tänava alguses rootsi turg. Vana turuväljaku ümbruses asusid põhiliselt sakslastest kaupmeeste hoonestatud krundid, nn. rootsi turu nimetus aga lubab oletada, et siin ümbruses asusid rootslastest alam- ja keskklassi kodanike elukvartalid. Märkimisväärsest maatõusust tingituna nihkus sadam edasi nn. Vanale holmile.

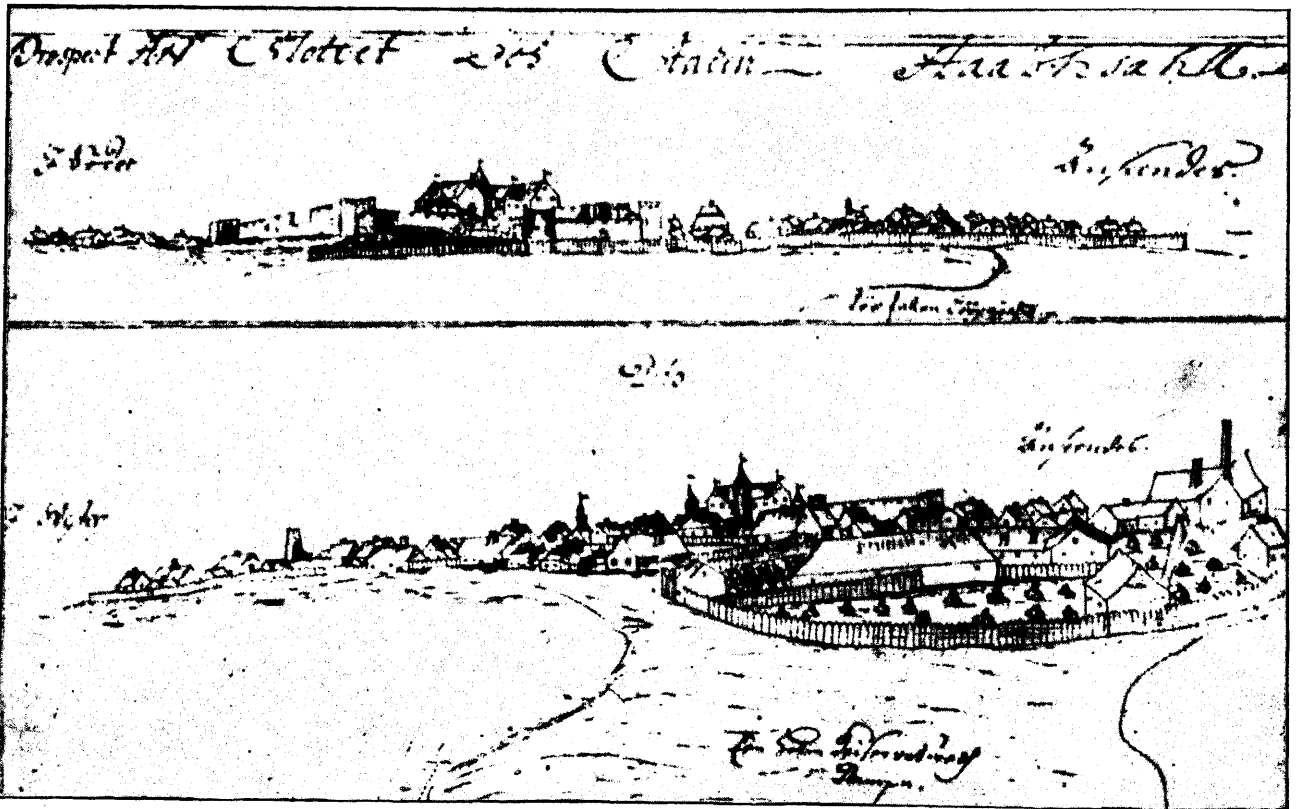
Käsitletaval perioodil oli linna territoorium orienteerivalt 5,5 ha, linnamüüri võimalik pikkus 800-900 m. Kirjeldatud ajast on tänaseni säilinud ligilähedaselt muutumatul kujul tänavatevõrk, linnusevaremed ja linnakirik. Juhukaevamistel on avastatud ka linnamüüri maa-aluseid säilmeid Wiedemanni (end. Rütüti) tänava joonel.

förstörd under det Livländska kriget. Under denna period moderniserades stadens och fästningens försvarsanläggningar. Fästningen växte till sina slutliga mått, staden växte mot väst och man planerade även att bygga en ringmur runt staden med 5 portar. Dessa planer förverkligades dock aldrig helt. I stadens västra del är gatunätet oregelbundet på grund av strandlinjen, terräng, fästningens placering och den gamla stadsplanens vägar. Två nya torg uppkom - fisktorget (s.k. Femkanten) vid Stora Strandporten och svenska torget vid Karja-gatans början. Runt gamla torget hade huvudsakligen tyska köpmän sina fastigheter, namnet svenska torget syftar på svensk befolkning i denna stadsdel. På grund av landhöjning flyttades hamnplatsen till den s.k. Gamla holm.

Under denna period var stadens yta ca 5,5 hektar, stadens ringmur var troligen 800-900 meter lång. Från denna period finns gatunätet, ruiner av fästningen och kyrkan bevarade. Vid arkeologiska utgrävningar har man hittat rester av stadens ringmur på Wiedemannigatan (f.d. Rütütligatan).

Haapsalu linna vaated idast ja läänest aastal 1683. S.Waxelberg. Haapsalu muuseum.

Utsikt över staden Hapsal österifrån och västerifrån. Teckning av S.Waxelberg från 1683 i Hapsal museum.

Haapsalu linna arengu III periood - XVIII sajand

Liivi sõjas rusustunud Haapsalus säilis ainsa kindlustusehitusena linnus, mille kaitsevõimet tõsteti XVI ja XVII sajandite vahetusel linnusesiseste bastionehitustega. Kaitsemüüri rõngast vabanevad linn laienes edasi kolmes suunas. Haapsalu Eeslahe poolsele rannikualale kujunes nn. Keiserort ehk Kastinina. Russwurmi teateil töötas siin XVII sajandil manufaktuur. Haapsalu lahte

Stadens tredje utvecklingsperiod (1600-talet)

Den enda försvarsanläggningen som överlevde Livländska kriget i Hapsal, var fästningen. Den moderniserades i slutet av 1500-talet, då man byggde till bastioner. Eftersom stadens ringmur var förstörd, växte staden i tre riktningar. I stadens västra del bildades den s.k. Keiserort eller Kastinina. På holmar eller halvöar i Hapsalbukten bildades fiskebyar, bebodda av f.d.

eenduvatele holmidele tekkisid esimesed kalurite külad, mille esmaasukateks olid noarootslased. Eeslahe tagasoppi nn. Koplipealsele tekkis nüüd ka linna agul. Samal ajal nihkus ka sadam edasi läände Suure ehk Vana sadama holmile.

Küllaltki hea ettekujutuse tollasest Haapsalust saame S.Waxelbergi poolt 1683. aastal koostatud linnaplaani ja panoraamvaadete põhjal. Domineerisid ühekordsed suhteliselt kõrgete katustega puithooned. Aastail 1628-1691 kuulus linn Haapsalu krahvkonna keskusena De la Gardiede valdusse, kes kavatsesid varemehis olevast linnusest ehitada esindusliku renessansslossi. Paraku jäi kavand realiseerimata.

Haapsalu linna arengu IV periood - XVIII sajand

Põhjasõda, sellele eelnenud nälja- ja järgnenud katkuaastad halvasid pea terveks XVIII sajandiks Haapsalu linnaehituse. Uus ehitustegevus elavnes alles kreislinna õiguste saamisel sajandi viimasel veerandil. Nüüd ehitati ka Haapsallu rida barokk- ja varaklassitsistlikke hooneid: turuäärsed uus raekoda (1775), tollihoone, kasarmud ning linnasilueti uue dominandina Rütüli tänavale kohtuhoone (1786). XVIII sajandiks oli linnus kaotanud oma kaitsefunktsioonid ning seisis varemehis. Eelmisel sajandil alanud linnapiiride avarumine jätkus nüüdki.

Haapsalu vaade. Paremäl esiplaanil kohtuhoone. 20.saj. alguse postkaart.

Vy över Hapsal. Domstolshuset till höger. Vykort från början av 1900-talet.

Haapsalu linna arengu V periood - XIX sajand ja XX sajandi esimene pool

Tänu meremuda ravitoime rakendamisele ning sobivatele looduslikele tingimustele kujunes Haapsalust XIX sajandi esimesel poolel üle Venemaa populaarne kuurordi-, iseseisvusajal aga skandinaaviamaades hinnatud suvituslinn. See kajastub aga omakorda Haapsalu edasistes linnaehituslikes ettevõtmistes: mudaravilate (1825, 1845), sanatooriumi (1937), kuursaali (1905) ehitamises, kaldapealsete promenaadide (alustatud 1831), linnuse pargi (1858) ja teiste linnasiseste haljasalade rajamises, Paralepa ja nn. Aafrika kalda plaazide rajamises (1930-ndad aastad), peatänavate sillutamises (alustatud 1853), uue sadama ehitamises Pikale holmile (Krimmi sõja eel), Tallinn-Haapsalu

nucköbor. På östra stranden av Föreviken uppkom förstaden (Koplipealse). Hamnen flyttades ytterligare mot väst till den s.k. Stora- eller Gamla-Hamnens holme.

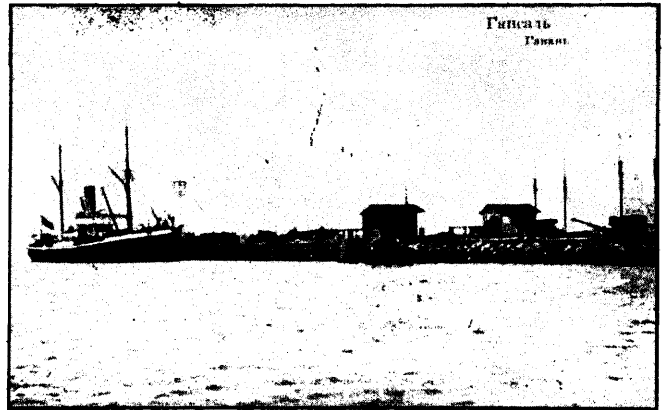
Stadsplanen och panorambilder över Hapsal, gjorda av S.Waxelberg 1683, ger en bra bild av staden på den tiden. Staden dominerades av envånings trähus med tämligen höga tak. 1628-1691 tillhörde staden, som var då centrum för grevskapet, grevar De la Gardie, som då hade planer på att bygga om den gamla fästningen till ett stort och representativt renässans-slott. Dessa planer förverkligades dock inte.

Stadens fjärde utvecklingsperiod (1700-talet)

Nordiska kriget och pestepidemin samt hungersnöd satte sin prägel på Hapsals utveckling för nästan hela 1700-talet. Byggnadsverksamheten fick ny fart först i slutet av seklet då Hapsal blev administrativt centrum i ett distrikt. Då byggdes där en rad barockbyggnaden och några i tidig klassicistisk stil: nya rådhuset (1775), tullhuset, kaserner och nya domstolshuset som blev ett nytt dominant inslag i stadens silhuett. Fästningen hade förlorat sin militära betydelse och låg i ruiner. Staden fortsatte att växa.

Stadens femte utvecklingsperiod (1800-talet och 1900-talets första hälft)

Tack vare att man upptäckte de medicinska verkningarna av havsgyttjebad för människans hälsa och de förmånliga förhållandena för gyttjebad i Hapsal, blev Hapsal en mycket omtyckt kurtort i Ryssland i början av 1800-talet. Senare, under Republiken Estlands var Hapsal en populär badort bland skandinaver. Denna utveckling återspeglas även i stadens arkitektoniska utseende. De viktigaste byggnaderna, som byggdes på 1800-talet, var gyttjebadanstalter (1825, 1845), parken i fästningen (1858), flera grönområden, badstränder (1930-talet), beläggning av huvudgator (fr. 1853), ny hamn (strax före Krim-kriget), järnvägen från Reval och stationsbyggnaden (1904-1907). Enligt 1803 års skollag byggdes 4 skolor och senare, 1927, en gymnasiebyggnad samt en elementarskola 1936. Karjagatan blev en affärsgata med finare bebyggelse.

Haapsalu uus sadam Pikäl Holmil. 20.saj. alguse postkaart. *Hapsals nya hamn på Långholmen. Vykort från början av 1900-talet.*

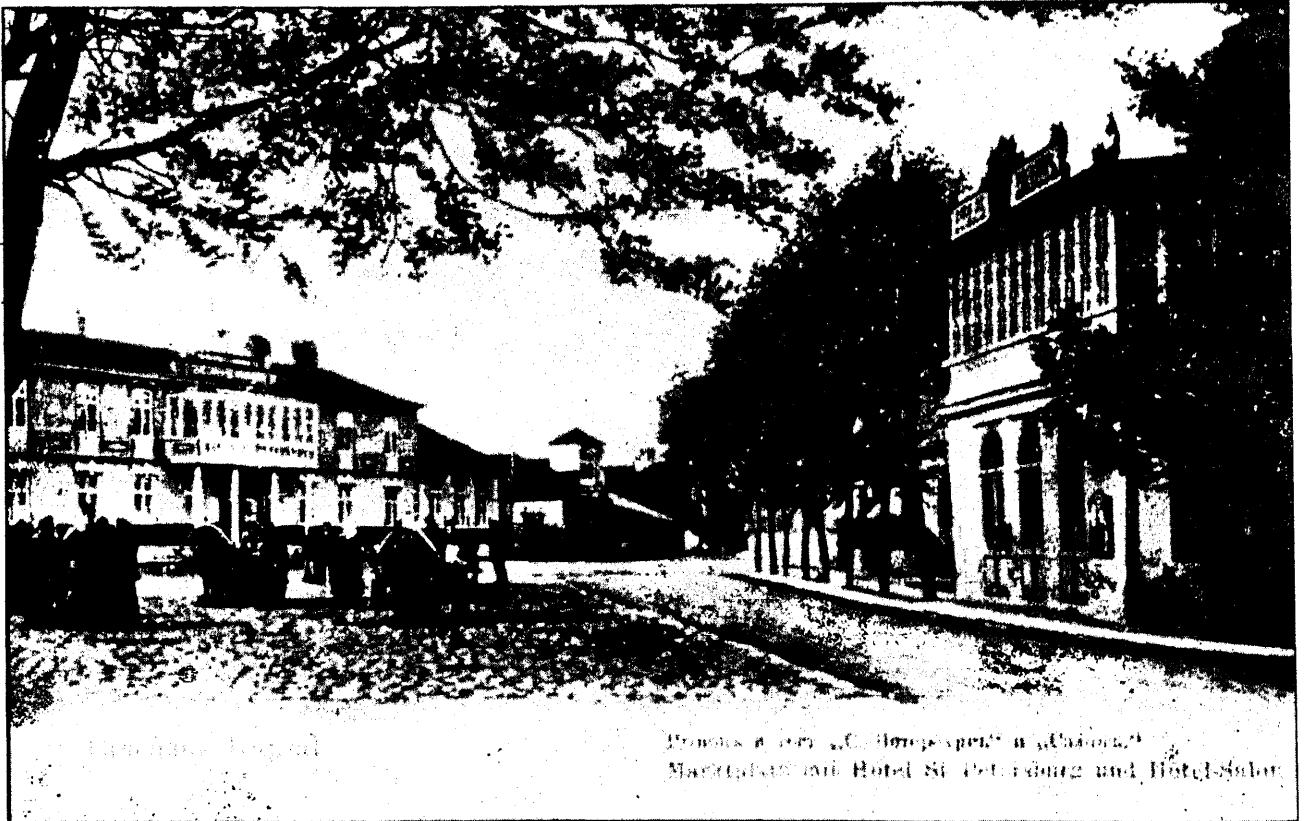
raudteetühenduse loomises ja esindusliku jaamaansambli rajamises (1904-1907). 1803.a. koolikorralduse alusel ehitati kreis- (1805), elementaar- (1812), poeglaste- (1839) ja tütarlastekooli (1853) hooned, iseseisvusajal aga Läänemaa ühisgümnaasiumi (1927) ja algkooli (1936) hooned. Karja tänav kujundati tihendatud hoonestusega äritänavaks.

Pisitööstuste hulgast väärrib mainimist linna tapamaja (ehitatud 1901). Haapsalu sai 1923. aastal Ellamaa-Haapsalu elektri kaugliini ja alajaama valmimisega elektrivalgustuse. Paralleelselt ühiskondlike hoonete püstitamisega toimus möödunud sajandil ja käesoleva sajandi esimesel poolel suhteliselt vilgas elamuehitus. Erilist tähelepanu osutas kohalik linnavalitsus ja ühiskondlikud organisatsioonid (Haapsalu Kaunistamise Selts) linna hooldamisele. Iseseisvusaja lõpuks ulatus Haapsalu hoonestatud territoorium umbes Tallinna maantee ja raudteejaamani.

Linnasarase piirid on aga aastast 1323 säilinud peaaegu muutumatuna. 1923. aastal koostati esimene Haapsalu perspektiive hõlmav planeerimiskeem, kus uus linnakeskus nihutati Tallinna ja Lihula maantee sõlmpunkti ümbrusse ja vanalinn nähti ette säilitada.

När det gäller industribyggnader så bör stadens slakteri nämnas. 1923 blev staden elektrificerad. Vid sidan av offentlig byggnader byggdes också bostadshus. Bostadsbyggnadet var ganska livlig och gynnades av stadsstyrelsen och olika ideella organisationer (t.ex. Sällskapet för Hapsals Förskönande). 1940 spred den bebyggda delen av staden sig till järnvägstationen och Revalvägen. Stadens territorium var dock nästan detsamma, som man hade fastställt 1323. Först 1923 sammanställdes ett nytt planeringsschema för staden, där man beslöt att bevara gamla staden och flytta stadens centrum söderut till korsningen av landsvägarna till Reval och Leal.

Haapsalu turuplats 20.saj. algul. Vasakul võõrastemaja "Sankt Peterburg", paremal "Salong", mis hävis tulekahjus 1907. Siia kavandatakse rajada Rootsi-Eesti ühisfirma hotell. Hapsaltorget från början av 1900-talet. Till vänster hotell Sankt Peterburg, till höger hotell Salong som brann ned 1907. Här planerar det svensk-estnisk samföretaget att bygga ett ny hotell.

Haapsalu aastatevahemikus 1940-1990

Teine maailmasõda aastail 1939-1945 tõi endaga kaasa peale arvukate kannatuste ning miljonite inimohvrite veel tohutute majanduslike, kultuuriliste ja moraalsete väärtuste hävingu. Okupatsiooni sissejuhatus "renditi" 1939. aastal Haapsalu lähedal Ungru lennuväebaas ning sundmajutati linnagi võõrsõdalasi. Kuna Haapsalu linnas märkimisväärsed lahingu-

Hapsal mellan 1940-1990

Andra världskriget medförde enorma förluster i människoliv, förstörelse av ekonomiska och kulturella värden. Den ryska ockupationen började för Hapsals del redan hösten 1939, då man "uthyrde" Ungru flygbas till Röda armén, en del av militärerna blev tvångsinkvarterade i Hapsal. Under andra världskriget förekom det lyckligtvis inga större slag i Hapsal och dess närhet.

Barakid "ehivad" tänini Haapsalu ääremaid.
Barackkvarter "pryder" stadens utkanter än i dag.

operatsioone ei toimunud, puudutas sõda teda peamiselt kaudselt ja riivamisi. Suurematest osetest sõjapurustustest nimetagem vaid uue ja vana sadama, postkontori ja mõnede teiste hoonete ning ringhäälingu masti õhkimist ja Kastinina elamukvartali pommitamist 1944. aasta sügisel.

Sõja ajal ehitus praktiliselt seiskus, sõjajärgsetel aastatel võib seda aga lugeda enam kui tagasihoidlikuks. Koos nõukogude väeosadega saabusid Haapsallu ka paljude sõjaväelaste, põhiliselt küll ohvitseride perekonnad, nende sugulased-tuttavad. Neid majutati esmalt Siberisse saadetute või sõja jalust põgenevate nn. peremeesteta majadesse, hiljem aga ka saksa sõjavangide ning nõukogude karistus- ja tööpataljonide sõdurite poolt Uuemõisa ja Paralepa mändide alla rajatud kilpmajadest (barakid) linnakutesse. Need nn. panfilovkad "ehivad" senini Haapsalu ääremaid.

Linnuse varemepark koos toomkirikuga on kahtlemata Haapsalu vaatamisväärsus number üks. Toomkirikus toimusid jumalateenistused kuni ... uljad punaväelased ratsutasid kirikusse ja lõhkusid selles, mis lõhkuda andis ning muutsid pühakoja hobusetalliks. Hiljem hoiti kirikus kemikaale ja teravilja. Pahu-pidi pööratud ühiskonnas on kavandatud rida ideid, mis oma ülmas tõlpluses ei tohiks jääda lihtsalt "valgeteks laikudeks". Üheks selliseks oli kahtlemata resoluutne nõue ehitada Haapsalu toomkirik ümber siseujulaks. Viimasel aastakümnel on jõutud siiski linnusekiriku restaureerimiseni, mida alustati küll kontserdisaali sildi varjus.

Nõukogude ühiskonna üheks iseloomustavamaks jooneks on vähemalt senini olnud "suure suuga linna tegemine" ja rahva käegalõõmise meeleolust ajendatud asjatoimetuste poolelijätt. Mäletan hästi, kuidas peale sõja lõppu kõiki liikumisvõimelisi linna elanikke saadeti lippude lehvides Bürgermeistri holmile parki rajama - nüüd tuhnivad seal piirivalvurite sead.

Paljud pealesõjaegsed ehituslikud ettevõtmised tulenesid momendi vajadustest, olid pahatihti juhuslikku laadi, kuid just neist on aastakümnete jooksul tekkinud linnaehituslikke umbsõlmi. Ühe sellise näitena võiks tuua väikese kalurite artelli kujunemist ülisuureks tööstusmajandiks, mille võimsustele on jäänud ahtaks holmidepealne territoorium. Piltlikult on jõutud selleni, et Vaiksest ookeanist püütud kala tuuakse rongiga Haapsallu, kus see topitakse karpidesse ja veetakse Venemaale. Vaikse ookeani kalade rapped reostavad aga Paralepa supelranna vett. Ja võimsad veoautod voorivad edasi-tagasi mööda kitsaid vanalinna tänavaid. Samal ajal ehitab sanatoorium kalatööstuse vahetusse lähedusse üha uusi ja uusi korpusi ja peaaegu oleks tal õnnestunud püstitada siia isegi 9-korruselisi maju. Jah, sanatoorium võinuks ju ehitada ka Paraleppa, kui poleks seda lennukite müra.

Uus linn areneb edasi lõunasse Lihula ja Tallinna maanteelede piirkonda, vanalinna südamik on aga siiski säilinud peaaegu sellisena, nagu ta tundub siitlahkunuile taaskohtumisviivul.

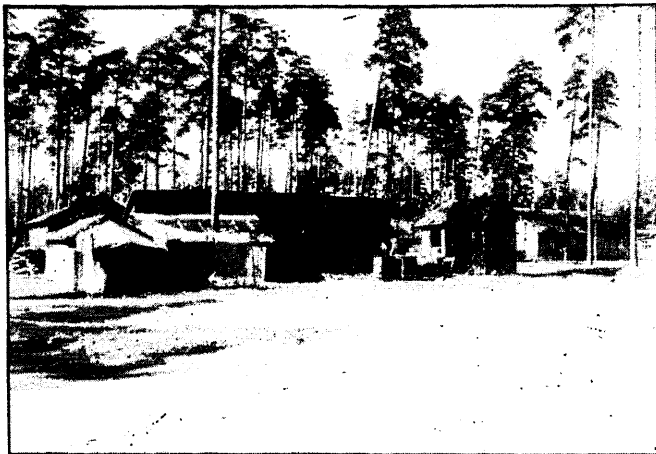

Foto: Viljar Viljamäe

Under kriget drabbades hamnen, posthuset och några andra byggnader. Radiosändaren sprängdes och ett bostadskvarter i Kastinina bombades på hösten 1944. Byggnadsverksamheten var praktiskt taget obefintlig under kriget och strax därefter. Till sammans med sovjetiska militärer kom även deras familjer till Hapsal. De bosatte sig i "lediga, övergivna" hus efter ester som deporterades till Sibirien, senare också till barackstaden i Paralep, som byggdes av tyska krigsfångar. Dessa barackkvarter s.k. panfilovkas "pryder" stadens utkanter än i dag.

Fästningen och domkyrkan är utan tvekan stadens främsta sevärdhet. Gudstjänster i kyrkan hölls tills ryska militärer beslöt att domkyrkan skall förvandlas till en häststall. Senare har kyrkan använts bl.a. som kemikalie- och spannmålslager. Det är mycket svårt att i ett samhälle, där alla värden är vända upp och ner, behålla sitt sunnda förnuft. Att man inte alltid har lyckats, bekräftas även av planer för ett antal år sedan på att bygga en inomhusbassäng i domkyrkan. På senare år har man dock lyckats med att börja restaureringsarbetena i domkyrkan, även det var man tvungen att i början skylta med som en ombyggnad till konsertsal.

Kännetecknande för sovjetsamhället är att man bara pratar och inte gör mycket i verkligheten, man börjar förverkliga stora projekt med stor entusiasm tills de ebbar ut och allt går upp i intet. Jag minns mycket väl, hur det var efter kriget, då man uppmanade alla stadsbor att anlägga en park på Bürgermeisters holm. Arbetet började med stor entusiasm ... nu är det bara gränsvakternas svin som rotar där.

Byggnadsverksamheten efter kriget har varit ganska tillfällig och den har utgått först och främst från de mest akuta problemen, utan att ta hänsyn till stadens utveckling på längre sikt. Ett exempel är fiskekolchosen Lääne Kalur, som började, som en litet fiskekooperativ och så småningom blivit ett jättestor industriföretag, vilket knappt rymms på holmarna. Produktionsverksamheten går till så att man tar hit fisk t.o.m. från Stilla Havet, bearbetar fisk till konserver som fraktas till Sovjetunionen. Det som blir kvar i Hapsal är bara avfall och föroreningar. Gyttebadanstalten, sanatoriet, fortsätter dock att bygga nya byggnader i närheten av industriområdet. De skulle bygga t.o.m. 9-våningshus, om de fick tillstånd, vilket dock skulle vara helt otänkbart.

Staden fortsätter att växa i riktning mot Leal i söder och Reval i öster. Gamla delen av Hapsal har dock bevarats nästan så som den var, den är lätt att känna igen för dem som flyttat härifrån en gång i tiden och återvänder nu för att återse sina forna hemtrakter.

Kuigi me eelistame tänapäeval ka rootsi keeles kasutada eestikeelseid kohanimedid Tallinn, Haapsalu, Tartu jt., pidas toimetus sobivaks sellistes ajalooülevaadetes kasutada endisi rootsikeelseid nimesid.

Även om vi idag föredrar att också på svenska använda de estniska ortnamnen Tallinn, Haapsalu, Tartu osv., ansåg redaktionen det passande att vid sådana historiska översikter använda de ursprungliga svenska namnen.

HAAPSALU- NOAROOTSI TAMMTEE

Tõnis Padu

Haapsalu linna ja Noarootsi poolsaare vahelise otseühendustee loomine maantee ehitusega üle Tagalahe on Noarootsi elanike poolt üles võetud juba kahe-kolmekümnendail aastail. Eesti Vabariigi Teedeministeerium tegeles sellega 1937-1940 aastani. Arvan, et sel ajal koostatud põhjendusmaterjalides leidub mõndagi huvitavat nii tänasele noarootslasele kui ka haapsallasele. Asja arutamisel osalesid Haapsalu Linnavalitsus, Lääne Maavalitsus, Eesti Teedeministeerium, Tallinna Tehnikatülikool ja Noarootsi vallad.

Tammiehituse peamise põhjusena tuakse esile vajadust parandada majanduslikke eeldusi kolmes Noarootsi vallas. Lääne Maavalitsuse andmeil on otseühendustee loomisest Haapsalu turuga eluliselt huvitatud 905 majapidamist 4400 inimesega (Riguldis 1665, Sutlepas 1096, Passlepas 1639). Kolme valla aastane müügiteravilja toodang oli 18,8 tonni, palju muid põllumajandussaadusi toodeti, seda põhjenduses kirjas ei ole.

Eriti halb oli olukord suvel, mil ühendust Haapsaluga peeti väikeste paatidega, millega kauba vedu pea võimatu. Paremad olid olud talvel, kui kasutati taliteid üle lahejää. Juhtus ka seda, et kiireloomuliste tarvete korral tarvitati taliteed liiga nõrga jääga. Nii on 1935-39 aasta sügis-kevadiste perioodidel registreeritud 47 õnnetusjuhtumit inimestega ning 45 hobustega, arvestamata kergemaid juhtumeid kaldajääl. 1939. aasta jaanuarikuus korraldatud liiklusloenduse andmetel kasutas taliteed üle Tagalahe keskmiselt 500 hobusemeest ja 140 inimest jalgsi päevas. Loendati teedel Haapsalu-Tahuküla, Haapsalu-Eistrepa ja Haapsalu-Einbi vahel. Laadapäevadel oli teadagi liiklus tihedam.

Otseühendustee oleks tollaste kavade kohaselt alanud Tallinn-Haapsalu maanteelt Uuemõisa kohalt suundudes üle Väike- ja Suur-Roograhu saarekete üle Tagalahe Noarootsi poolsaare lõunarannas asuvasse Tahuküla asundusse, kus oleks ühinenud olemasoleva Pürksi-Tahuküla teega. Tee kogupikkuseks oleks kujunenud 5 kilomeetrit, sellest pool Tagalahe. Tammilaiuseks pidi saama 6 meetrit. Kava maksumuseks oli arvestatud 350 000 krooni. Arvati, et projekt oleks end tasunud 20-30 aastaga. Põhjenduses kirjutatakse, et ehitustööd on võimalik teha mitme aasta jooksul ja rakendada selliselt, et tal oleks ka vahe-töö iseloomu Haapsalu piirkonnas töömahu säilitamisel ja tööpuuduse vastu võitlemisel. Passlepa valla talupidajad lubasid tammi ehitusel teha 1117 hobusemehe ja 300 jalamehe tööpäeva tasuta.

Tammtee ehituskavadele tegi lõpu Eesti Vabariigi okupeerimine N.Liidi poolt ning seniste majandussuhete segipaiskamine.

Ülevaade on kirjutatud
Lääne Maavalitsuses asuvate materjalide alusel.

DIREKT VÄGFÖRBINDELSE MELLAN HAPSAL OCH NUCKÖ

av Tõnis Padu

Frågan om direkt vägförbindelse över Hapsals Bakviken upptogs av nucköborna redan på 1920- och 30-talen. Republiken Estlands Vägdepartement bearbetade frågan fram till 1937-1940. Jag tror att det bland materialet som samlades in på den tiden, finns mycket av intresse även för dagens hapsal- och nucköbor. I utredningarna kring denna fråga deltog Hapsal stads styrelse, Landskapsstyrelsen, Estlands vägdepartement, Revals tekniska högskola samt Nuckös kommuner.

Som grundidé bakom tanken på en ny direkt väg framförs behovet av att förbättra de ekonomiska förutsättningarna i de tre kommunerna på Nuckö. Enligt landskapsstyrelsen skulle den nya direktvägen vara en väsentlig ekonomisk fördel för 905 hushåll med 4400 invånare (1665 i Rickul, 1096 i Sutlep, 1639 i Paslep). Den sammanlagda spannmålsproduktionen för försäljning i dessa tre kommuner var 18,8 ton, uppgifterna om annan jordbruksproduktion saknas.

Särskilt dålig var situationen på sommaren, då förbindelsen med Hapsal skedde med småbåtar, vilka inte dög till godstransport. På vintrama var det bättre, för då kunde man använda vinterväg över havsis. Det hände ibland, att man åkte iväg innan isen hade blivit tjock nog, exempelvis har under åren 1935-1939 47 olycksfall med människor registrerats och 45 olycksfall med hästar, när man räknar bort de mindre allvarliga haverierna nära stranden. Enligt en uppräknning i januari 1939, använde 500 hästsläde och 140 fotgängare per dag vintervägen över Bakviken. Uppräknningen skedde på vägar mellan Hapsal-Skätanäs, Hapsal-Österby och Hapsal-Enby. Under dagar då man höll marknad, var trafiken ännu tätare.

Den direkta vägförbindelsen skulle enligt de gamla planerna ha börjat från landsvägen mellan Hapsal och Reval vid Nyhof och gått över Lilla och Stora Vassgrunden till Skätanäs på Nuckös södra kust. Den sammanlagda längden av vägen skulle ha varit 5 kilometer, därav hälften i Bakviken. Dammens bredd planerades till 6 meter. De sammanlagda kostnaderna beräknades uppgå till 350 000 kronor och man trodde att investeringen skulle bli lönsam på 20-30 år. I det ekonomiska underlaget för projektet heter det också att byggnadsarbetena kan uppdelas på flera år, så att dessa också kan hjälpa till att förbättra situationen på arbetsmarknaden. Bönder i Pasleps kommun lovade att delta i bygget med 1117 arbetsdagar med häst och 300 arbetsdagar utan häst helt kostnadsfritt.

Planerna på vägbygget krossades av den sovjetiska ockupationen och det allmänna virr-varret inom ekonomin, som följde.

Artikeln grundar sig på material
som finns på Landskapsstyrelsen i Hapsal.

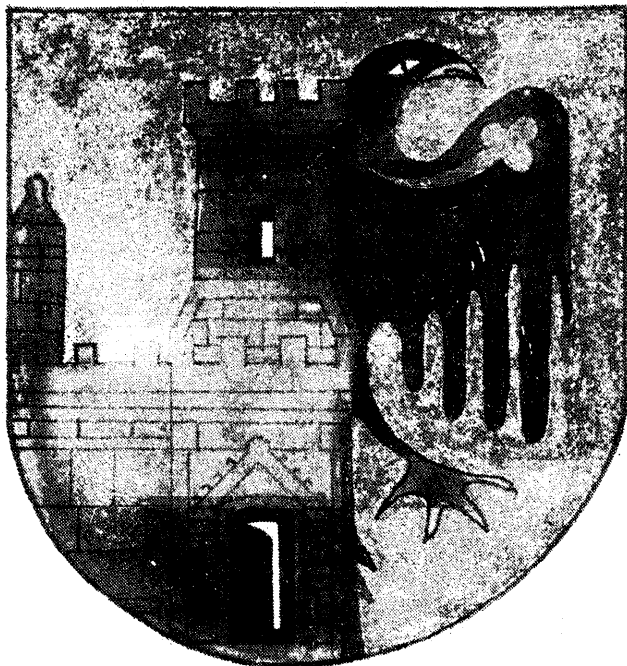
HAAPSALU VAPIST JA PITSATITEST

Ervin-Johan Sedman

Vapid võeti kasutusele XI-XII sajandi vahetusel peaaegu samaaegselt Inglismaal, Prantsusmaal, Lõuna-Saksas kui ka Flandrias. Kaugelenahtava värvilise märgina tähistas vapp terveid väekoondisi kui ka üksiksõdalasi. Rüütlikeisuse õitseajal arenes vapindus eriti turniiride kaudu, kus vapitundjaini toimingid heeroldid. XIII sajandil hakkasid vappe kasutama ka piiskopkonnad ja linnad, XIV sajandil kohati isegi talupojad.

Teadlaste arvates sai Haapsalu koos esimese linnaõigusega aastal 1279 ka oma vapi, mille seni teadaolev vanim kujutis on Maasilinna varemeist leitud pitsatil. Vapikilbil on kujutatud kvaadristest ehitatud linnuse väravatorni koos kotkaga, kelle tiival on ristikehinalet. Vapp oli samaaegselt tarvitusel terves Lääne-Saare piiskopkonnas. Piiskopkonna kaitseptühakuks oli teatavasti evangelist Johannes, kelle sümbol on kotkas. Tornidega linnus oli keskajal tavaline võimusümbol ja kolmikleht kolmainuse tähis.

Tõenäoliselt olid vapi kilp ja ristikehinalet kuldseid, väravatorn punane ja kotkas must. Eelkirjeldatud tunktuurid ja metall on heraldikas väga sagedased ja sellistena on neid kirjeldanud C.Mettig (Liivimaa linnade ajaloo uurija, 1851-1914). Taolises gammas esines vapp ka iseseisvas Eestis ning on täna jälle kasutusel linna sümboolikas.

Eesti Vabariigi aegne Haapsalu vapp.
Hapsal stads vapen från republikens tid.

OM HAAPSALUS SIGILLER OCH VAPEN

av Ervin-Johan Sedman

Vapen kom i bruk vid skiftet av 1000- och 1100-talet nästan samtidigt i England, Frankrike, Södra Tyskland och Flandrien. Som en mångfärgad märke, vilken var synbar på långt håll, tjänade vapen som en symbol för hela förband men också för enskilda krigare. Under riddarväsendets blomstringstid utvecklades vapen ytterligare, i synnerhet i touneringar. På 1200-talet började även städer och biskopsdömen använda vapen, på 1300-talet hade i några fall även bönder sina vapen.

Enligt forskare fick Haapsalu sitt vapen samtidigt med privilegiebrevet 1279. Vapnets äldsta avbildning har man hittat i Maasilinns ruiner på Ösel. På vapnet ser man ett porttorn av en fästning samt en örn med klöverblad på vingen. Vapnet var i bruk i hela Ösel-Viks biskopsdöme. Dess skyddshelgon var, som bekant, evangelisten Johannes, vars symbol örnen var. Fästning med torn var en ganska vanlig symbol för makten och klöverblad symboliserade treenigheten.

Med största sannolikhet var skölden och klöverbladet guldfärgade, tomet rött och örnen svart. Dessa färger var vanliga i heraldiken under medeltiden och så har vapen skildrats av C.Mettig (forskare i Livländska städers historia, 1851-1914). Dessa färger använde man under Republiken Estlands år och det gör man fortfarande.

Haapsalu linna pitsat. J.C.E.Ungern-Sternbergi akvarell ajaloomuuseumis Tallinnas.
Hapsal stads sigill. Akvarell av J.C.E.Ungern-Sternberg i Tallinns historiska museum.

J.G.Arndti (baltisaksa kroonik, 1710-1767) arvamuse kohaselt oli vapi taust sinine, kotkas pruun ja linnus punane. Selline värvidekombinatsioon on keskaegses heraldikas üldiselt erandlik ja vähetöenäoline.

Haapsalu nn. väikestel pitsatil on tihedalt haruga ankur. Noolja otsaga haru on ankrust paremal küljel. Ankrust vasemal on number "9", paremal "4". Seda on püütud seletada pitsati kasutuselevõtu ajana - 1594.

Nõukogude okupatsioonivõimude poolt keelati Eesti Vabariigi, maakondade ja linnade vapid, sealhulgas ka Haapsalu vapp. Paar aastakümnet tagasi püüti linnade sümboolikat elustada. Tallinnas näiteks korraldati isegi sümboolika konkurs ja võeti tarvitusele uus vapp. Siis leiti, et "sotsialistlikule Haapsalule" ei sobi kuidagi evangelisti sümboolika, mis pealegi olevat fasistlikult sõjakas. Küll aga olevat Haapsalule kui sadamalinnale sobiv üheharuline ankur, kuid tingimusel, et puuduva haara kohal oleks punane viisnurk. Tänu haapsallaste tagasõrkijaiseloomule jäi ettepanek siiski vaid arhiividokumendiks.

J.G.Arndt (balt-tysk krönikör, 1710-1767) trodde dock att skölden var blå, örnen brun och fästningen röd. En sådan färgkombination är dock ganska sällsynt i medeltida heraldik och därmed inte särskilt sannolik.

Användning av Republiken Estlands, landskapers och städernas vapen förbjöds av sovjetiska ockupationsmakten, bland andra förbjöds även Haapsalus vapen. För ett par decennier sedan gjorde man ett försök att återuppliva städernas symbolik. I Tallinn arrangerades t.o.m. en tävling och ett nytt vapen togs i bruk. Då var man av den mening, att evangelistens symbolik är opassande för det "socialistiska" Haapsalu, det sågs vara fascistiskt krigiskt. Däremot troddes en enarmad ankare vara duglig som symbol för staden, under förutsättningen att röda stjärnan skall vara avbildad på vapen. Tack vare att haapsalubor inte var så ivriga att förverkliga idén, blev det bara pappret, som man idag kan se i arkivet.

Dag Sebastian Ahlander
koos abikaasa Gunilla von Arbini
ja tütarde Agnese ja Astridiga
seltsi vanematekogu külalistena.

*Samfundets gäster
Dag Sebastian Ahlander
med fru Gunilla von Arbin
och döttrar Agnes och Astrid.*

Foto: Viljar Viljamäe

KROONIKA

■ 3.märtsil toimus järjekordne vanematekogu koosolek, seekord Taebblas. Vanematekogu külaliseks oli Rootsi peakonsul Leningradis Dag Sebastian Ahlander koos abikaasa ja tütardega. Arutati ühise tegevuse võimalusi. Vahepalaks laulis seltsi kollektiivliige Taebbla Kammerkoor.

■ 16.märtsil oli valitsusnõuniku Ene Graubergi algatusel nõupidamine Haridusministeeriumis, kus arutati koostöövõimalusi Rootsiiga hariduse alal. Kohal olid esindajad Tartu Ülikoolist, Tallinna Tehnikaülikoolist, Tallinna Pedagoogilisest Instituudist, Tallinna Kunstiülikoolist, Eesti Hariduse Arengukeskusest, meie seltsist ja mujalt, samuti ajakirjanikke. Olulisem kuuldust oli rootsi keele lektoraadi avamine Tartu Ülikoolis, sel sügisel ning üldine toetus meie Noarootsi kultuurikeskuse ja gümnaasiumi projektile. Nõupidamisele järgnes kohtumine Rootsi peakonsuliga Leningradis Dag Sebastian Ahlanderiga, kellele vahendati nõupidamisel kõneldu ja kellega arutati Rootsi Instituudi rajamist Eestisse.

KRÖNIKA

■ Den 3 mars hade de äldstes råd ett ordinarie sammanträde, den här gången i Taebbla. De äldstes råds gäst var Sveriges generalkonsul i Leningrad herr Dag Sebastian Ahlander med hustru och döttrar. Man diskuterade utsikter för samarbetet. Som underhållning vid mötet sjöng vår kollektivmedlem Taebbla Kammarkör.

■ Vid en överläggning den 16 mars i undervisningsministeriet diskuterades på initiativ av regeringsråd Ene Grauberg samarbetsfrågor inom utbildningen med Sverige. Vid mötet deltog representanter för Tartuuniversitetet, Tekniska högskolan, Lärarhögskolan, Konsthögskolan, vårt samfund mm., samt journalister. Viktigast för oss var beskedet om öppnandet av ett svensklektorat vid Tartuuniversitetet i höstas samt allmänt stöd till vårt projekt om Nuckö kulturcentrum och gymnasium. Strax efter överläggningen mötte man generalkonsuln Dag Sebastian Ahlander som blev informerad om resultatet. Man diskuterade också idén att grunda ett svenskt institut i Estland.

NOAROOTSI KODUKANDIPÄEVAD

23.-24. juunil 1990

Noarootsi kodukandipäevadega tähistatakse Noarootsi koolielu 340 aasta juubelit ja Pürksi rahvaulikooli 70 aasta juubelit.

- 23.06 14.00 Kodukandipäevade avamine
15.00 Konverents "340 aastat Põhja-Eesti vanimat rahvakooli ja 70 aastat Pürksi rahvaulikooli"
20.00 Jaaniõhtu
- 24.06 12.00 Jumalateenistus Noarootsi kirikus
14.00 Vabadussõjas langenute mälestussamba taasavamine Noarootsi kalmistul
16.00 Kodukandipäevade lõpetamine

Korraldustoimkonna aadress:

Noarootsi Kool
direktor Laine Belovas
203173 Pürksi sidejaoskond EESTI

NUCKÖ HEMBYGDSDAGAR

den 23-24 juni 1990

Med Nuckö hembygdsdagor uppmärksammas 340:års jubileet av skolundervisningen på Nuckö och 70:års jubileet av Birkas folkhögskola.

- 23.06 14.00 Invigning
15.00 Konferens "Äldsta folkskolan i norra Estland 340 år och Birkas folkhögskola 70 år."
20.00 Midsommarfirande
- 24/06 12.00 Gudstjänst i Nuckö kyrka
14.00 Återinvigning av Frihetskrigsmonumentet på Nuckö kyrkogård
16.00 Avslutning

Organisationskommitténs aadress:

Nuckö skola
rektor Laine Belovas
203173 Birkas postavdelning ESTLAND

VORMSI PÄEVAD

28.-29. juulil 1990

29. juulil 1990.a. pühitsetakse taas Vormsi Olaviste kirik.

Sellest saab suurim vormsirootslaste kokkusaamine pärast saatuslikku lahkumist 1944.a.

Päevade esialgne kava on selline:

28. juuli Vormsi päevade avamine
Vormsi kultuuriloo näituse avamine
Vestlusring Vormsi ajaloost ja tulevikust
Kontserdid kirikus
Rahvapidu Hullo
29. juuli Jumalateenistus koos kiriku õnnistamisega
Mälestustahvlite avamine kirikus
Ekskursioonid, paadi- ja purjekasõidud
Külaliste austamine ja päevade pidulik lõpetamine

Palume osavõtuseoviga kiirustada ja võtta kontakti korraldustoimkonnaga.

Ants Varblane 203176 Vormsi EESTI

ORMSÖ- DAGGAR

den 28-29 juli 1990

Ormsö kyrkan skall återinvigas den 29 juli. Detta evenemang skall bli ormsösvenskarnas största sammankomst efter deras uppbrott från sin hemö 1944.

Den preliminära planen är följande:

- 28-07 Invigning av Ormsödagar
Öppnande av en utställning över Ormsö kulturhistoria
Rundabordssamtal om Ormsö historia och framtid
Konserter i kyrkan
Folkfest i Hullo
- 29-07 Gudstjänst och återinvigning av kyrkan
Invigning av minnestavlor i kyrkan
Exkursioner, båt- och segelturer
Avslutningsceremoni

Vi ber alla dem som vill vara med, att skynda sig till organisationskommitté.

Ants Varblane 203176 Ormsö ESTLAND

ÕNNESOOVID LYCKÖNSKNINGAR

Aino Lillema 14.mail 55
Helga Roberg 20.juunil 55

Pangastreikide tõttu ei ole andmeid jaanuaris ajalehe arvele Helsingi Postipanka välismaalt saabunud 150 FIM kohta. Palun teada anda, kui keegi sellest summast midagi teab.

P.g.a. bankstrejkarna kan vi inte uppgifta om FIM 150:- som inbetalades från utlandet på Ronors konto på Postbanken i Helsingfors i januari. Vänligen meddela oss om ni vet något om denna summa.

Toimetus palub vabandust, kui mõni tellija pole ajalehte postiga saanud. Palume meile ajalehe aadressil asjast teatada.

Redaktionen beklagar om någon prenumerant ännu inte gått sin tidning. Skriv gärna och meddela oss om saken.

Annetused • Gåvor

Seltsile • för Samfund:

Geoloogia Instituut 11 RUB
Andres Niitepõld 4 RUB
Noarootsi rahvas 120 RUB

Töövahendeid • Redskap och hjälpmedel:

Fonden för Ormsö kyrka
Svenska Odlingens Vänner
Svenska Folkskolans Vänner
Einar Westerberg
Djurö församling
Estlandsvännerna rf

Raamatuid, ajalehti, ajakirju • Böcker, tidningar, tidskrifter:

Svenska Folkskolans Vänner
Svenska Odlingens Vänner
Riksföreningen Sverigekontakt
Estlandsvännerna rf
Borgäbladet
Östra Nyland
Österbotningen
Nya Åland
Arbetsbladet
Löntagare
Ulf Janeborn
Thomas Lundén
Svenska Institutet

AITÄH! TACK!

RONOR

Lomonosovi 34-19, 200001 Tallinn, EESTI/ESTLAND
telefon (+7 0142) 42 61 63

TELLIMINE: Tellimishind 1990. aastaks 6 rubla.

Tellimised saata rahakaardiga seltsi aadressil koos oma täpse postiaadressi ja märkusega "RONOR".

PRENUMERATION:

Ärgang 1990 kostar 120 SEK / 90 FIM

Adress: RONOR, c/o Svenska Folkskolans Vänner
PB 198 00121 Helsingfors

Konto: 10066788 i Postbanken, Helsingfors

Toimetaja

Ain Šarv

Redaktör

Eestirootslaste Kultuuri Selts

Samfundet för Estlandssvensk Kultur

Box 85, 203170 Haapsalu, EESTI/ESTLAND

Fax (+7 0142) 60 12 47, Telex 173134 ESTO SU

Annetused rublades:

arve nr.700313
Agrotööstuspanga
Haapsalu osakonnas

Annetused välisvaluutas:

arve nr.70200001
NSVL Välispanga
Eesti Vabariiklikus Pangas
(seejuures tuleb kindlasti ära näidata, et annetused on Eestirootslaste Kultuuri Seltsile)

Gåvor i rubler:

konto 700313
Agroindustribankens
avdelning i Hapsal

Gåvor i utländsk valuta:

konto 70200001
i Sovietunionens
Utrikesbanks kontor
i Estland (v.g. ange
att medleri är avsedda
för Samfundet för
Estlandssvensk Kultur)